

The results obtained using the proposed method showed that the activities responsible for the integrative, cyclical, double-ring, matrix and multi-functional systems of construction and control of movements, actions, activities and behavior are provided by five different modes according to their psychophysiological content.

The transition from one mode to another, as well as within the chosen mode indicates the presence of significant changes in the activity of the integrative, cyclical, double-ring, matrix, multi-functional system of motor activity regulation beginning with segmental matrices and ending with the operation of the entire system as a whole.

Research conducted using the proposed method opens to a scientist broad prospects for a new classification of physiological potential of the individual; the conduct of vocational selection; the diagnostics and identification of the affected parts of the controlling nervous system; the development of new methods of rehabilitation of persons with musculoskeletal system disabilities; the design of mobile devices, simulators, bioprosthesis, biorobots and training highly qualified specialists in different fields and so on.

Key words: time series analysis, integrative psychophysiology, modes of transition, segmental matrices.

УДК 159.938

Панасенко Н.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ХІРУРГА

Панасенко Н.М. Особливості професійного самоздійснення хірурга. У статті викладено результати емпіричного дослідження, що висвітлює особливості професійного самоздійснення хірурга. Встановлено позитивний взаємовплив прагнення хірурга до надбання знань про навколишній світ, його здатності віддавати собі звіт у своїх потребах і почуттях із його внутрішньо-професійним самоздійсненням. Здатність хірурга жити "тут і тепер", незалежність його цінностей і поведінки від впливу ззовні та прагнення до отримання знань про навколишній світ значною мірою зумовлюють його здатність проектувати власний професійний розвиток. Творче спрямування особистості хірурга, його здатність усвідомлювати свої потреби і почуття взаємопов'язані із намаганням ставити перед собою нові професійні цілі.

Ключові слова: самоздійснення, професійне самоздійснення, самоефективність, ознаки самоздійснення, мотивація, хірург.

Панасенко Н.Н. Особенности профессионального самоосуществления хирурга. В статье изложены результаты эмпирического исследования, освещает особенности профессионального самоосуществления хирурга. Установлено положительное взаимовлияние стремления хирурга к приобретению знаний об окружающем мире, его способности отдавать себе отчет в своих потребностях и чувствах с его внутрипрофессиональным самоосуществлением. Способность хирурга жить "здесь и сейчас", независимость его ценностей и поведения от воздействия извне и стремление к получению знаний об окружающем мире во многом определяют его способность проектировать собственное профессиональное развитие. Творческое направление личности хирурга, его способность осознавать свои потребности и чувства взаимосвязаны с попыткой ставить перед собой новые профессиональные цели.

Ключевые слова: самоосуществление, профессиональное самоосуществление, самоеффективность, признаки самоосуществления, мотивация, хирург.

Постановка проблеми. Хірургія є однією з найдавніших галузей медицини. Основне завдання хірурга – встановлення точного діагнозу, з'ясування причини хвороби, проведення безпосередньо операції, і, звичайно, допомога в повному відновленні організму. Часто тільки хірургічне втручання може врятувати

найцінніше – людське життя. Хірургів відносять до еліти в медицині, водночас, до найскладніших і найекстремальніших спеціалізацій у медицині.

Дуже важливою професійною якістю хірурга є здатність працювати у команді, адже будь-яка операція – це справа цілої команди: хірурга, двох (або більше) його помічників, операційної сестри, анестезіолога. Також важливою якістю є його фізична та психологічна витривалість, оскільки іноді операція триває кілька годин. Всього цього хірург, на нашу думку здатен досягати за достатньо високого рівня професійного самоздійснення.

Однак на сьогоднішній день існує обмаль досліджень феномену самоздійснення особистості, у тому числі, особливостей професійного самоздійснення хірурга.

Вихідні передумови. Сама професія хірурга висуває до людини вищі вимоги, ніж інші лікарські спеціальності. Справа в тому, що будь-яка хірургічна операція – це ризик, і в процесі її здійснення нерідко виникають ускладнення, що викликають у хірурга особливе емоційне напруження – стрес, інтенсивність якого залежить від індивідуальних особливостей особистості. Отже, раціональне управління своїм психічним самопочуттям має для хірурга особливе значення. Успішна робота хірурга визначається не тільки рівнем його професійної та фізичної підготовки, але й психологічної готовності до напружених умов професійної діяльності.

"Хірурги скажуть: вся наша професія – творчість ... У той же час серцева хірургія тримає людину в постійній напрузі, вона здатна повністю зайняти його розум і почуття, не залишаючи часу і сил на інше. Так відбувається і зі мною, коли оперую щодня. Джерело почуттів, спонукає до напруги, знаходиться поза мною, а не всередині ... Все своє свідоме життя я шукав тривалих циклів, далеких цілей, діяльності, коли стимули лежать в мені самому, а не в зовнішньому світі. Це хобі виражалось в заняттях теорією медицини, потім – кібернетикою, почасти в писаннях на різні теми. Але так і не зміг відмовитися від хірургії" , – пише М.М. Амосов [1].

Особистісне самоздійснення нами розуміється як свідомий саморозвиток людини, в процесі якого розкриваються її потенційні можливості у різних життєвих сферах, результатом чого є постійне досягнення особистісно та соціально значущих ефектів, формування власного "простору життя". А. Gewirth зазначає, що пошук гідного людського життя є пошуком самоздійснення [6].

Професійне самоздійснення розуміється нами як одна із найважливіших форм життєвого самоздійснення, що характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця в обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями [2].

Спеціалізацій у хірургії багато: загальна хірургія (операції на органах черевної порожнини); серцево-судинна (операції на серці та судинах); торакальна хірургія (операції органів грудної клітки); нейрохірургія (операції на головному

мозку, хребті); онкохірургія (видалення злоякісних пухлин); абдомінальна хірургія (операції органів живота) тощо.

Мета статті. У статті ми викладемо результати наших досліджень, спрямованих на визначення особливостей професійного самоздійснення хірургів.

Виклад методики і результатів досліджень.

Вибірку нашого дослідження склали хірурги, які працюють у відділенні хірургії, кафедри хірургії №3 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, на базі Київської міської клінічної лікарні № 12. Кількість вибірки – 20 осіб (з яких 12 – чоловіків та 8 жінок). Середній вік – 37 років (від 27 до 60 років). Стаж роботи за професією у середньому 13 років (від 2 до 20 років загального стажу).

У дослідженнях було використано: Опитувальник професійного самоздійснення (О.М. Кокун) [3], Шкалу самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема, Методику К. Замфір у модифікації А. Реана "Мотивація професійної діяльності" та Самоактуалізаційний тест Е. Шострома (САТ).

У таблиці 1 наведено розподіл досліджуваних лікарів за показниками Опитувальника професійного самоздійснення О.М. Кокуна.

Таблиця 1

Розподіл хірургів (n = 20) за показниками професійного самоздійснення

№	Рівень професійного самоздійснення	Загальний		Внутрішньо-професійний		Зовнішньо-професійний	
		бали	%	бали	%	бали	%
1	Низький	≤ 45	-	≤ 21	-	≤ 19	-
2	Нижчий від середнього	46 – 63	-	22 – 32	-	20 – 30	-
3	Середній	64 – 81	20%	33 – 42	15%	31 – 40	55%
4	Вищий за середній	82 – 99	65%	43 – 51	45%	41 – 49	35%
5	Високий	≥ 100	15%	≥ 52	40%	≥ 50	10%

Високий рівень професійного самоздійснення серед хірургів мають 15%, вищий за середній – 65%, середній – 20% досліджуваних. Тобто, у 80% хірургів нашої вибірки спостерігається високий рівень професійного самоздійснення. При цьому, внутрішньо-професійне самоздійснення на високому рівні мають 40%, вищий за середній – 45%, середній – 15% досліджуваних. А от зовнішньо-професійне самоздійснення на високому рівні мають 10%, вищий за середній – 35%, середній – 55% хірургів.

Перейдемо до розгляду "внутрішніх" взаємозв'язків показників професійного самоздійснення хірургів. У таблиці 2 наведено результати кореляційного аналізу узагальнених показників опитувальника професійного самоздійснення із показниками ознак внутрішньо-професійного та зовнішньо-професійного самоздійснення.

Кореляційні зв'язки узагальнених показників Опитувальника професійного самоздійснення із показниками ознак внутрішньо- та зовнішньо- професійного самоздійснення хірургів

№	Показники	1	2	3
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	1,0	,96**	,85**
2	Рівень внутрішньо- професійного самоздійснення	,96**	1,0	,73**
3	Рівень зовнішньо- професійного самоздійснення	,85**	,73**	1,0
4	Потреба у професійному вдосконаленні	,54*	,55*	,41
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	,69**	,78**	,47*
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	,72**	,71**	,63**
7	Постійна постановка нових професійних цілей	,17	,25	-,11
8	Формування власного «життєво- професійного простору»	,80**	,78**	,72**
9	Досягнення поставлених професійних цілей	,51*	,53*	,42
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	,62**	,52*	,69**
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	,67**	,52*	,89**
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	,47*	,42	,47*
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	,60**	,56*	,72**

Примітки: * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

Як видно з таблиці 2, майже всі отримані показники опитувальника професійного самоздійснення у досліджуваних хірургів пов'язані позитивними достовірними кореляційними зв'язками із показниками ознак внутрішньо- та зовнішньо- професійного самоздійснення.

Проаналізуємо "зовнішні" взаємозв'язки показників професійного самоздійснення хірургів. У таблицю 3 включено як достовірні кореляційні зв'язки ознак внутрішньо- професійного самоздійснення із окремими шкалами Самоактуалізаційного тесту, так і ті, що наближаються до достовірних та є достатньо вираженими.

Згідно з отриманими результатами, показники ціннісних орієнтацій хірургів мають негативний кореляційний зв'язок з показниками загального рівня професійного самоздійснення та із внутрішньо- професійним самоздійсненням ($p \leq 0,05$). Тобто, чим більша тенденція хірурга до самоактуалізації, тим нижчим у нього є рівень і внутрішньо- професійного, і загального професійного самоздійснення. Показники сензитивності до себе позитивно пов'язані із показниками внутрішньо- професійного самоздійснення ($p \leq 0,05$). Тобто, чим вищим є рівень внутрішньо- професійного самоздійснення хірурга, тим усвідомленіше у нього є потреби й почуття.

Кореляційні зв'язки узагальнених показників Опитувальника професійного самоздійснення із шкалами Самоактуалізаційного тесту у хірургів

Шкала САТ	Рівень професійного самоздійснення		
	загальний	внутрішньо-професійний	зовнішньо-професійний
Компетентності в часі	,36	,41	,21
Підтримки	,38	,41	,28
Ціннісних орієнтацій	-,49*	-,55*	-,34
Сензитивності до себе	,41	,51*	,15
Самоприйняття	-,46*	-,39	-,52*
Поглядів на природу людини	,68**	,59**	,65**
Пізнавальних потреб	,41	,45*	,22

Примітки: * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

Показники самоприйняття мають негативний кореляційний зв'язок із показниками загального та зовнішньо-професійного самоздійснення ($p \leq 0,05$). Це означає, що чим більше хірург схильний приймати себе таким, як є, незалежно від оцінки своїх переваг і недоліків, тим негативніше це позначається на його професійному самоздійсненні. Шкала поглядів на природу людини має тісний кореляційний зв'язок зі всіма узагальненими показниками професійного самоздійснення ($p \leq 0,01$). Тобто, чим більше хірург сприймає природу людини в цілому як позитивну, тим вищого рівня професійного самоздійснення він досягає. Пізнавальні потреби хірургів мають кореляційний зв'язок з внутрішньо-професійним самоздійсненням на рівні $p \leq 0,05$, що свідчить про позитивний взаємовплив прагнення хірурга до надбання знань про навколишній світ із його внутрішньо-професійним самоздійсненням.

Кореляційні зв'язки ознак внутрішньо-професійного самоздійснення із шкалами Самоактуалізаційного тесту у хірургів

Шкала САТ	Ознаки внутрішньо-професійного самоздійснення				
	А	Б	В	Г	Д
Компетентності в часі	-,26	,45*	,62**	-,11	,25
Підтримки	,08	,49*	,39	,17	,29
Ціннісних орієнтацій	-,52*	-,27	-,36	-,11	-,31
Сензитивності до себе	,08	,42	,18	,47*	,46*
Самоприйняття	-,61**	-,20	-,16	,21	-,28
Поглядів на природу людини	,07	,29	,43	,35	,75**
Пізнавальних потреб	,00	,51*	,53*	,07	,16
Креативності	-,17	,12	-,05	,57**	,06

Примітки: 1) ознаки внутрішньо-професійного самоздійснення: А – "потреба у професійному вдосконаленні"; Б – "наявність проекту власного професійного розвитку"; В – "переважаюче задоволення власними професійними досягненнями"; Г – "постійна постановка нових професійних цілей"; Д – "формування власного "життєво-професійного простору";

2) * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

У таблиці 4 наведено достовірні кореляційні зв'язки ознак зовнішньо-професійного самоздійснення хірургів із шкалами Самоактуалізаційного тесту.

Як видно з таблиці 4, показники потреби у професійному вдосконаленні негативно взаємопов'язані із показниками ціннісних орієнтацій ($p \leq 0,05$) та самоприйняття ($p \leq 0,01$). Наявність проекту власного професійного розвитку, навпаки, позитивно пов'язана із компетентністю у часі, підтримкою та пізнавальними потребами ($p \leq 0,05$). Тобто, здатність хірурга жити "тут і тепер", незалежність його цінностей і поведінки від впливу ззовні та прагнення до отримання знань про навколишній світ значною мірою зумовлюють його здатність проектувати власний професійний розвиток.

Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями взаємопов'язано із компетентністю у часі ($p \leq 0,01$) та пізнавальними потребами ($p \leq 0,05$). Постійна постановка нових професійних цілей – із сенситивністю до себе ($p \leq 0,05$) і креативністю ($p \leq 0,01$). Це свідчить про взаємопов'язання творчого спрямування особистості хірурга, його здатності усвідомлювати свої потреби і почуття із намаганням ставити перед собою нові професійні цілі.

Формування власного "життєво-професійного простору" мають кореляційні зв'язки з показниками сензитивності до себе ($p \leq 0,05$) та поглядів на природу людини ($p \leq 0,01$), що визначає можливість хірурга формувати власний життєво-професійний простір наявністю в нього таких якостей, як постійне прагнення до отримання знань про навколишній світ та рефлексія своїх потреб і почуттів.

Наступна таблиця (5) містить достовірні кореляційні зв'язки ознак зовнішньо-професійного самоздійснення хірургів із шкалами Самоактуалізаційного тесту.

Таблиця 5

Кореляційні зв'язки ознак зовнішньо-професійного самоздійснення із шкалами Самоактуалізаційного тесту у хірургів

Шкала САТ	Ознаки зовнішньо-професійного самоздійснення				
	А	Б	В	Г	Д
Компетентності в часі	,60**	,25	,06	-,19	,17
Ціннісних орієнтацій	-,11	-,46*	-,34	-,31	-,25
Гнучкості поведінки	,62**	-,08	,06	-,05	,31
Самоприйняття	,11	-,33	-,53*	-,22	-,39
Поглядів на природу людини	,43	,32	,48*	,38	,70**

Примітки: 1) ознаки зовнішньо-професійного самоздійснення: А – "досягнення поставлених професійних цілей"; Б – "визнання досягнень фахівця професійним співтовариством"; В – "використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями"; Г – "розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії"; Д – "вияв високого рівня творчості у професійній діяльності";

2) * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$.

Досягнення поставлених професійних цілей, як ми бачимо, у хірургів пов'язано кореляційними зв'язками із показниками компетентності у часі та гнучкості поведінки ($p \leq 0,01$). Тобто, здатність хірурга досягати поставлених професійних цілей значною мірою зумовлюється його здатністю до сприймання поточного моменту свого життя у всій його повноті, до життя "тут і тепер", його гнучкістю в реалізації своїх цінностей у поведінці, взаємодії з оточуючими людьми, здатністю швидко й адекватно реагувати на мінливу ситуацію.

Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством має негативний кореляційний зв'язок із ціннісними орієнтаціями ($p \leq 0,05$), а використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями негативний зв'язок із самоприйняттям ($p \leq 0,05$) та позитивний із поглядами на природу людини ($p \leq 0,05$). З цього ми можемо зробити висновок, що коли здобутки хірурга вже використовуються іншими фахівцями, то в нього може погіршуватися ступінь прийняття себе та покращуватися сприйняття природи людини в цілому як позитивної. У свою чергу, виявилось, що вияв високого рівня творчості у професійній діяльності хірурга значною мірою залежить від специфіки його поглядів на природу людини ($p \leq 0,01$) – тобто, творче відношення до своєї роботи у хірурга взаємозумовлено із його сприйняттям природи людини в цілому як позитивної.

У таблиці 6 наведено кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення із показниками професійної самоефективності та мотивації хірургів.

Як видно з таблиці 6, узагальнені показники професійного самоздійснення та половина його ознак достовірно пов'язані із самоефективністю ($p \leq 0,05 - 0,01$), що свідчить про істотний вплив останньої на можливість досягати хірургом високого рівня професійного самоздійснення.

Виявилось, що внутрішня мотивація має негативний кореляційний зв'язок із досягненням поставлених професійних цілей ($p \leq 0,05$). Це, на нашу думку, достатньо наочно характеризує специфіку професійної діяльності хірурга і свідчить про те, що по мірі досягнення ним поставлених професійних цілей рівень внутрішньої мотивації до роботи знижується. А зовнішня позитивна мотивація має виражені негативні кореляційні зв'язки ($p \leq 0,05 - 0,01$) та близькі до них із цілою низкою показників професійного самоздійснення (зокрема, з рівнем зовнішньо-професійного самоздійснення, формуванням власного "життєво-професійного простору", використанням професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями). Інтерпретація цього, ми вважаємо є приблизно така, як і у попередньому випадку. Ще слід відзначити істотний негативний вплив зовнішньої негативної мотивації на потребу у професійному вдосконаленні хірургів.

Кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення із показниками професійної самоефективності та мотивації хірургів

№	Показники самоздійснення	Сеф	Мотивація		
			ВМ	ЗПМ	ЗНМ
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	,59**	-,01	-,37	-,34
2	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	,62**	,04	-,26	-,41
3	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	,47*	-,18	-,66**	-,24
4	Потреба у професійному вдосконаленні	,05	,40	-,07	-,54*
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	,45*	,04	-,02	-,35
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	,58**	-,06	-,24	-,11
7	Постійна постановка нових професійних цілей	,22	,26	,12	-,14
8	Формування власного "життєво-професійного простору"	,44	-,42	-,49*	-,25
9	Досягнення поставлених професійних цілей	,71**	-,48*	-,41	-,39
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	,46*	,08	-,43	-,24
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	,27	-,20	-,76**	-,29
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	,04	,02	,01	-,14
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	,53*	-,17	-,41	,01

Примітки: 1) Сеф – самоефективність; ВМ – внутрішня мотивація; ЗПМ – зовнішня негативна мотивація; ЗНМ – зовнішня негативна мотивація;

2) * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

Висновки. У більшості хірургів нашої вибірки спостерігається високий рівень професійного самоздійснення. Всі узагальнені показники опитувальника професійного самоздійснення хірургів достатньо тісно пов'язані позитивними кореляційними зв'язками.

Згідно з отриманими результатами, чим більше хірург сприймає природу людини в цілому як позитивну, тим вищого рівня професійного самоздійснення він досягає.

У свою чергу, чим більша тенденція хірурга до самоактуалізації, тим нижчим в нього є рівень як внутрішньо професійного, так і загального професійного самоздійснення. Чим більше хірург схильний приймати себе таким, як є, неза-

лежно від оцінки своїх переваг і недоліків, тим негативніше це позначається на його професійному самоздійсненні.

Встановлено також позитивний взаємовплив прагнення хірурга до надбання знань про навколишній світ, його здатності віддавати собі звіт у своїх потребах і почуттях із його внутрішньо-професійним самоздійсненням. Здатність хірурга жити "тут і тепер", незалежність його цінностей і поведінки від впливу ззовні та прагнення до отримання знань про навколишній світ, значною мірою зумовлюють його здатність проектувати власний професійний розвиток. Творче спрямування особистості хірурга, його здатність усвідомлювати свої потреби і почуття взаємопов'язані із намаганням ставити перед собою нові професійні цілі. Можливість хірурга формувати власний життєво-професійний простір визначається наявністю в нього таких якостей, як постійне прагнення до отримання знань про навколишній світ та рефлексія своїх потреб і почуттів.

Здатність хірурга досягати поставлених професійних цілей також значною мірою зумовлюється його здатністю до сприймання теперішнього моменту свого життя у всій його повноті, до життя "тут і тепер", його гнучкістю в реалізації своїх цінностей у поведінці, взаємодії з оточуючими людьми, здатністю швидко і адекватно реагувати на мінливу ситуацію. Творче ставлення до своєї роботи у хірурга взаємозумовлені і із його сприйняттям природи людини в цілому як позитивної.

У той же час, коли здобутки хірурга вже використовуються іншими фахівцями, то в нього може погіршуватися ступінь прийняття себе та покращуватися сприйняття природи людини в цілому як позитивної.

Встановлено істотний вплив самоефективності на можливість досягати хірургом високого рівня професійного самоздійснення.

Специфіка професійної діяльності хірурга виявилася у тому, що по мірі досягнення ним поставлених професійних цілей, рівень внутрішньої мотивації до роботи знижується. Встановлено також негативні кореляційні зв'язки зовнішньої позитивної мотивації хірургів із цілою низкою показників професійного самоздійснення. Також слід відзначити й істотний негативний вплив зовнішньої негативної мотивації на потребу у професійному вдосконаленні хірургів.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні загальних чинників професійного самоздійснення лікарів та розробці системи психологічних заходів, спрямованих на розвиток їхнього професійного самоздійснення.

Список використаних джерел

1. Амосов Н. Книга о счастье и несчастьях: Дневник с воспоминаниями и отступлениями / Н. Амосов. – М.: Мол. гвардия, 1990.– 239 с.
2. Асмолов А. Г. Психология личности: Учебник. / А.Г. Асмолов – М.: Изд-во МГУ, 1990. - 367 с.
3. Кокун О.М. Опитувальник професійного самоздійснення / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. - 2014. - № 7. - С. 35 - 39.
4. Панасенко Н.М. Складові професійного самоздійснення лікаря // Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Кос-

тюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2013. – Том X. – Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – Вип. 24. – С. 528 -536.

5. Панасенко Н.М. Вплив синдрому емоційного вигорання на професійне самоздійснення лікаря // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. - 2014. - Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 14. - К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. – С. 155-164.
6. Gewirth A. Self-Fulfillment / A. Gewirth. – Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2009. – 235 p.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Amosov N. Knyga o schast'e y neschast'jah: Dnevnyk s vospomynanyjamy y otstuplenyjamy / N. Amosov. – М.: Mol. gvardyja, 1990.– 239 s.
2. Asmolov A. G. Psychologyja lychnosty: Uchebnyk. / A.G. Asmolov – М.: Yzdvo MGU, 1990. - 367 s.
3. Kokun O.M. Opytuval'nyk profesijnogo samozdijsnennja / O.M. Kokun // Praktychna psihologija ta social'na robota. - 2014. - № 7. - S. 35 - 39.
4. Panasenko N.M. Skladovi profesijnogo samozdijsnennja likarja // Aktual'ni problemy psihologii': Zb. nauk. prac' Instytutu psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny / za red. S.D. Maksymenka. – К.: DP «Inform.-analit. agentstvo», 2013. – Том X. – Psychologija navchannja. Genetychna psihologija. Medychna psihologija. – Vyp. 24. – S. 528 -536.
5. Panasenko N.M. Vplyv syndromu emocijnogo vygorannja na profesijne samozdijsnennja likarja // Aktual'ni problemy psihologii': Zbirnyk naukovyh prac' Instytutu psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny. - 2014. - Том V: Psyhofiziologija. Psychologija pracj. Eksperymental'na psihologija. – Vypusk 14. - К.: DP «Informacijno-analitychne agentstvo», 2014. – S. 155-164.
6. Gewirth A. Self-Fulfillment / A. Gewirth. – Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2009. – 235 p.

Panasenko N.M. Features of a surgeon's professional self-fulfilment. The article presents the results of empirical studies that show a surgeon's professional self-fulfilment. It's shown a positive interplay of a surgeon's ambition to gain the knowledge about the environment, his ability to be aware of his needs and feelings with his professional self-fulfilment. The surgeon's ability to live "here and now", the independence of his values and behavior from outside influence and the desire to get the knowledge about the world determines his ability to project his own professional growth. The creative direction of the surgeon's individuality, his ability to realize his needs and feelings are interlinked with attempts to set new professional goals.

Keywords: self-fulfilment, professional self-fulfilment, self effectiveness, the signs of self-fulfilment, motivation, surgeon.